

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 28 października 2011 roku

ZEW/500/43-1/2011/MP

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy i Polityki Społecznej

Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Pani
Ewa Kopacz
Minister Zdrowia

Szanowne Panie Minister,

Powszechnie wiadomo, że odpowiednia dieta dzieci i młodzieży umożliwia im właściwy rozwój fizyczny oraz umysłowy. Dlatego tak ważne jest, aby organizm dziecka był regularnie zaopatrywany w niezbędne składniki – zarówno pod względem kalorycznym, jak i odżywczym. Pożądanym jest też, aby były to produkty jak najmniej przetworzone oraz wysokiej jakości.

Pragnę zauważyć, iż powyższe zostało potwierdzone w wydanym „Stanowisku Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Zdrowia oraz Ministra Sportu i Turystyki w sprawie działań podejmowanych przez szkoły w zakresie zdrowego żywienia uczniów”¹.

Niestety, odbieram sygnały o nieprawidłowościach dotyczących jakości żywienia w żłobkach, przedszkolach i szkołach. Skarżący informują, że dieta jest źle zbilansowana,

¹ www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2595%3Astanowisko-ministra-edukacji-narodowej-ministra-zdrowia-oraz-ministra-sportu-i-turystyki-w-sprawie-dziaa-podejmowanych-przez-szkoy-w-zakresie-zdrowego-ywienia-uczniow&catid=87%3Aministerstwo-opinie-i-stanowiska-men&Itemid

a przy tym niedostosowana do wieku i potrzeb dziecka. Zgłaszają też zastrzeżenia co do wartości energetycznej posiłków.

Zasadność powyższych uwag potwierdziły badania Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa śląskiego, dotyczące oceny teoretycznej żywienia w stołówkach w żłobkach, przedszkolach i szkołach. W połowie objętych nadzorem placówek posiłki były niedostateczne pod względem wartości energetycznej. Stwierdzono też zbyt duży udział energii z tłuszczów, wobec małego udziału energii z węglowodanów. W opinii Państwowej Inspekcji Sanitarnej niepokojący jest również niedobór wapnia, żelaza, a także witaminy C (w diecie dzieci przebywających w żłobkach niedobór stwierdzono we wszystkich skontrolowanych placówkach)².

Mając powyższe na uwadze, niezbędnym wydaje się jak najszybsze podjęcie działań w zakresie poprawy jakości żywienia dzieci poprzez promocję zdrowego stylu żywienia dzieci (akcje informacyjno-edukacyjne, warsztaty dla osób odpowiedzialnych za żywienie w placówkach itp.).

Pragnę zwrócić uwagę także na inny – w mojej opinii bardzo istotny – problem, który warunkuje realizację prawidłowego żywienia dzieci w żłobkach, przedszkolach i szkołach, a mianowicie – brak stosownych regulacji prawnych, określających np. wartość dziennej normy oraz procentowy udział składników. Bez nich trudno jest wyegzekwować prawidłową dietę dzieci. Tak więc normy żywieniowe, opracowane w Instytucie Żywności i Żywienia im. prof. Aleksandra Szczygła w Warszawie, jak najbardziej właściwe i zalecane, nie są jednak obligatoryjne, ze względu właśnie na brak rozporządzeń regulujących tę kwestię.

Pragnę zauważyć, iż powyższy problem stanowił jeden z wniosków z ww. badań Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W opinii Inspekcji zalecenia żywieniowe, mające formę aktu prawnego, dałyby możliwość wyegzekwowania od osób zobowiązanych do organizacji żywienia, właściwych działań w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości żywienia dzieci w kontrolowanej placówce.

W związku z powyższym, na podstawie art. 10a ust. 1 oraz art. 11 ust. 1-3 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), proszę o podjęcie działań w celu wprowadzenia stosownych regulacji prawnych, określających normy żywieniowe dzieci w żłobkach (klubach dziecięcych), przedszkolach i szkołach.

² Informacje z konferencji prasowej pt. „Paragrafy na wagę zdrowia dziecka”, zorganizowanej przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Katowicach z 24 sierpnia 2011 r.

Jestem przekonany, iż zalecenia żywieniowe, wydane w formie aktu prawnego, wpłyną na zmniejszenie skutków nieprawidłowego odżywiania dzieci, jakimi najczęściej są: nadwaga, otyłość i próchnica zębów.

Z wyrazami szacunku
Marek Libera-Małecki

Do wiadomości:

1. Pan Przemysław Biliński – Główny Inspektor Sanitarny
2. Pani Beata Libera-Małecka – Poseł na Sejm RP

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

DZSE-3-JS-045-12/11

Warszawa, 2011-10-31

Pan
Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka

odnosząc się do Pana pisma ZEW/500/43-1/2011/MP z dnia 28 października br. w sprawie podjęcia działań w celu wprowadzenia regulacji prawnych określających normy żywieniowe dzieci w żłobkach (klubach dziecięcych), przedszkolach i szkołach, uprzejmie wyjaśniam:

Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego żywności związane jest w wdrażaniem systemów zarządzania bezpieczeństwem zdrowotnym żywności jakimi są m.in. zasady Dobrej Praktyki Higienicznej – GHP, Dobrej Praktyki Produkcyjnej – GMP oraz system HACCP. Jest to wymóg prawa określony m.in. w: Ustawie z dnia 25 sierpnia 2006 o *bezpieczeństwie żywności i żywienia*, Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 178/2002 z dnia 28 stycznia 2002 r. *ustalającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, ustanawiające Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w sprawie bezpieczeństwa żywnościowego* oraz Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 853/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. *w sprawie higieny środków spożywczych*. W związku z powyższym, sprawy związane z bezpieczeństwem higienicznym posiłków spożywanych w szkołach są regulowane przepisami prawa Unii Europejskiej.

Odnosząc się do kwestii składu pokarmu oraz proporcji poszczególnych składników, uprzejmie informuję, że Instytut Żywności i Żywienia im. prof. dr med. Aleksandra Szczygła upowszechnia wiedzę na temat wartości odżywczej produktów spożywczych i potraw, zasad prawidłowego żywienia,

w tym Piramidy Zdrowego Żywienia dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, która jest graficznym przedstawieniem grup produktów spożywczych wchodzących w skład wzorcowej dziennej racji pokarmowej, tj. warzyw i owoców, węglowodanów, produktów białkowych z ograniczoną ilością tłuszczu. Należy podkreślić, że nie ma jednolitych globalnych lub europejskich zaleceń żywieniowych.

Równocześnie uprzejmie informuję, że Ministerstwo Edukacji Narodowej, w ramach realizacji „*Narodowego Programu Zapobiegania Nadwadze i Otyłości oraz Przewlekłym Chorobom Niezakaźnym poprzez Poprawę Żywienia i Aktywności Fizycznej na lata 2007-2011 POL-HEALTH*”, podjęło współpracę z Ministerstwem Zdrowia. Na przełomie 2009/2010 roku wydano i przekazano do 21 tys. szkół w Polsce dwie publikacje: „*Obiady szkolne z uwzględnieniem zasad Dobrej Praktyki Higienicznej oraz systemu HACCP dla posiłków szkolnych*” (red. prof. dr hab. n. med. Mirosław Jarosz) oraz „*Zasady prawidłowego żywienia dzieci i młodzieży oraz wskazówki dotyczące zdrowego stylu życia*” (praca zbiorowa).

Jednocześnie informuję, że w celu upowszechniania wiedzy na temat zdrowego żywienia, na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej w zakładce *MINISTERSTWO/Opinie i stanowiska* zamieszczono *Stanowisko Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Zdrowia oraz Ministra Sportu i Turystyki w sprawie działań podejmowanych przez szkoły w zakresie zdrowego żywienia*. Dokument został opracowany w Ministerstwie Edukacji Narodowej w wyniku konsultacji z przedstawicielami następujących instytucji: Ministerstwa Zdrowia, Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Instytutu Matki i Dziecka oraz Instytutu Żywności i Żywienia. W treści stanowiska zapisano, że szkoła powinna odgrywać ważną rolę w zaspokajaniu potrzeb żywieniowych dzieci i młodzieży oraz w kształtowaniu właściwych zachowań w tym zakresie. Dla realizacji tych zadań niezbędne jest podjęcie przez szkoły wszystkich typów działań w zakresie wspierania zdrowego żywienia uczniów, w tym szczególnie umożliwienie uczniom dostępu do produktów i napojów o najwyższych walorach zdrowotnych (ze szczególnym uwzględnieniem ograniczenia produktów i napojów o dużej zawartości cukru, soli i tłuszczów) oraz właściwa organizacja posiłków, spożywanych w szkole.

Stanowisko to zostało również zamieszczone na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji.

W opinii Ministerstwa Edukacji Narodowej, określeniem norm żywieniowych powinny się zająć wyspecjalizowane jednostki naukowo-badawcze, a nie resort edukacji. W państwie demokratycznym nie wydaje się zasadne prawne

regulowanie wszystkich aspektów życia. Należy także podkreślić, że posiłek spożywany przez dziecko w szkole, jest jednym z wielu posiłków, które spożywa dziecko w ciągu całego dnia. W związku z tym, skuteczniejsze, niż regulacje prawne, wydaje się być odwoływanie się do świadomości społecznej i promowanie zdrowego stylu życia, ze szczególnym uwzględnieniem zasad zdrowego żywienia, co jest realizowane przez sieć Szkół Promujących Zdrowie. Minister Edukacji Narodowej co roku wręcza Krajowe Certyfikaty Szkoła Promująca Zdrowie przedstawicielom szkół, które podejmują systemowe działania w zakresie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej nie tylko na terenie placówki, ale również w swoim regionie i dzielą się doświadczeniami z innymi szkołami w Polsce.

Równocześnie uprzejmie informuję, że w Ministerstwie Edukacji Narodowej w lutym br. Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła kontrolę, której przedmiotem była realizacja przez resort edukacji zadań w zakresie zapobiegania nadwadze i otyłości u dzieci i młodzieży szkolnej w latach 2009 – 2010. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie oceniła skontrolowaną działalność i odstąpiła od formułowania wniosków pokontrolnych.

Z poważaniem.

w/z MINISTRA
PODSZEFKRETARZ STANU

Mirosław Sielatycki

**Departament
Matki i Dziecka**

MZ-MD-P-073-2481-1/WS/12

**Pani
Ewa Górecka
Dyrektor Zespołu
Dziecięcego Telefonu Zaufania
i Przyjęć Interessantów
w Biurze Rzecznika Praw Dziecka**

W odpowiedzi na pismo z dnia 2 marca 2012 r. dotyczące stanowiska w sprawie propozycji uregulowania przepisami prawa norm żywieniowych dla dzieci w placówkach oświatowych (przedszkolach i szkołach), uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

W przepisach krajowych oraz Unii Europejskiej nie ma prawnych regulacji określających normy żywienia czyli zdefiniowanie zapotrzebowania organizmu na energię i składniki odżywcze w zależności od wieku, poziomu aktywności fizycznej, od wysokości i masy ciała oraz wzajemnych proporcji w postaci wskaźnika Body Mass Index (BMI), jak również proporcji pomiędzy głównymi źródłami energii. Normy takie są opracowywane w poszczególnych krajach przez instytucje naukowo-badawcze i rekomendowane do stosowania zarówno w żywieniu indywidualnym (domowym), jak również w zakładach żywienia zbiorowego. W Polsce normy żywienia zostały określone przez Instytut Żywności i Żywienia i zaktualizowane w 2008 r. dla wszystkich grup demograficznych, w tym dla dzieci w poszczególnych przedziałach wiekowych.

W systemie aktów prawnych brak jest umocowania dla podjęcia przez Ministra Zdrowia prac legislacyjnych nad projektem rozporządzenia, w którym zawarte będą normy żywienia. W toku podjętej w resorcie zdrowia dyskusji Główny Inspektorat Sanitarny zgłosił Ministrowi Zdrowia propozycję wydania aktu wykonawczego na podstawie art. 72 ust. 6 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. nr 171, poz. 1225, z późn. zm.). Analiza tego przepisu wykazała jednak, że nie może on stanowić ustawowego upoważnienia dla Ministra Zdrowia do wydania regulacji w zakresie norm

żywienia. Artykuł ten jest fakultatywnym upoważnieniem („minister właściwy do spraw zdrowia może określić”) do określenia wyłącznie wymagań obowiązujących przy prowadzeniu żywienia zbiorowego. Słownik języka polskiego definiuje „wymaganie” jako „warunek lub zespół warunków, którym ktoś lub coś musi odpowiadać”¹. Tym samym, Minister Zdrowia może w rozporządzeniu określić jedynie warunki (np. kadrowe, lokalowe, wyposażenia), jakie będą obowiązywały przy prowadzeniu żywienia zbiorowego, uwzględniając - nie określając - normy żywienia oraz wymagania zdrowotne. Przyjęta przez GIS błędna interpretacja, że tak zredagowany przez Ustawodawcę przepis daje podstawę do określenia w rozporządzeniu norm żywienia dzieci i młodzieży, skutkowałaby przekroczeniem delegacji ustawowej przez Ministra Zdrowia. Wobec powyższego, przy braku stosownych upoważnień ustawowych Minister Zdrowia nie może podejmować działań pozaprawnych nawet pod naciskiem ważnych urzędników państwowych, parlamentarzystów czy innych podmiotów.

Dokonując analizy merytorycznej zagadnień żywienia dzieciom i młodzieży, naszą wątpliwość budzi celowość umocowania norm żywienia w akcie prawnym w randze rozporządzenia. Normy te nie są wartościami trwałymi i ulegają modyfikacjom, czego przykładem jest dokonana w 2008 r. przez Instytut Żywności i Żywienia ich aktualizacja. Ponadto, normy żywienia dzieci zdrowych, bo o takich mowa, nie znajdują zastosowania w odniesieniu do coraz liczniejszej grupy dzieci i młodzieży z przewlekłymi schorzeniami metabolicznymi oraz dzieci, które z racji światopoglądowych czy religijnych nie spożywają niektórych produktów zwierzęcych czy roślinnych, a które uczęszczają do żłobków, przedszkoli, szkół i tym samym, są klientami żywienia zbiorowego w tych placówkach. Z tego względu akt prawny w randze rozporządzenia musiałaby zawierać szereg norm żywienia uwzględniających, między innymi, poszczególne schorzenia i inne warunki odżywiania tej populacji. Najistotniejszy pozostaje jednak brak pewności, że wprowadzone przepisy wpłynęłyby pozytywnie i w sposób znaczący na poprawę wartości odżywczych, atrakcyjność i estetykę posiłków, ich różnorodność czy smak, a te właśnie kwestie były podnoszone w wystąpieniu Rzecznika Praw Dziecka. Brak jest również pewności, że przepisy te wpłynęłyby na kształtowanie postaw prozdrowotnych dzieci i młodzieży i dokonywane przez dzieci w przyszłości wybory w zakresie żywienia. W naszej opinii, znacznie lepsze efekty w zakresie poprawy żywienia dzieci w placówkach oświatowych można osiągnąć poprzez promocję zdrowia i edukację zdrowotną, które będą skierowane do organizatorów

¹ Por. Słownik języka polskiego PWN 2002, t. III s.761

żywienia w placówkach oświatowych, rodziców oraz samych dzieci, niż poprzez wdrażanie restrykcyjnych przepisów prawa. Przyjęcie takiej alternatywy wskazywał Ministrowi Zdrowia również Główny Inspektor Sanitarny proponując „opracowanie przez resortowe instytuty naukowo-badawcze zajmujące się żywieniem dzieci stosownych wytycznych, które mogą być opublikowane w formie zaleceń Ministra Zdrowia”. Minister Zdrowia podjął już stosowne działania w tym kierunku. Opublikowano rekomendacje ekspertów zawierające normy żywienia oraz stosowne zalecenia i propozycje jadłospisów dla placówek żywienia zbiorowego w następujących opracowaniach: „Zasady prawidłowego żywienia dzieci i młodzieży oraz wskazówki dotyczące zdrowego stylu życia”, „Obiady szkolne z uwzględnieniem Dobrej Praktyki Higienicznej oraz systemu HACCP dla posiłków szkolnych”, „Rekomendacje dla realizatorów żywienia z zakresu zasad prawidłowego żywienia dzieci w przedszkolach” oraz „Przykładowe jadłospisy dla dzieci w wieku przedszkolnym (śniadania, obiady, podwieczorki) opracowane zgodnie z zasadami prawidłowego żywienia”. Inną formą działań na rzecz podnoszenia wiedzy i umiejętności decydentów w zakresie żywienia dzieci w placówkach oświatowych są konferencje szkoleniowe. W grudniu 2011 r. ze środków Ministra Zdrowia zorganizowano dwie ogólnopolskie konferencje: „Zapobieganie nadwadze i otyłości wśród dzieci i młodzieży poprzez poprawę żywienia i aktywność fizyczną” w Ministerstwie Zdrowia oraz w Instytucie Żywności i Żywienia: „Zasady prawidłowego żywienia dzieci w przedszkolach”, skierowanej do dyrektorów i pracowników przedszkoli odpowiedzialnych za żywienie dzieci w tych placówkach. Ponadto, w wyniku współpracy międzyresortowej podjętej na podstawie podpisanego w dniu 23 listopada 2009 r. „Porozumienia o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej, Ministrem Zdrowia i Ministrem Sportu i Turystyki w sprawie promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży” opracowano i przekazano do szkół i placówek oświatowych „Stanowisko w sprawie działań podejmowanych przez szkoły w zakresie zdrowego żywienia uczniów”. Stanowisko opublikowano również na stronach internetowych Ministerstwa Zdrowia www.mz.gov.pl i Ministerstwa Edukacji Narodowej www.men.gov.pl.

2 *nowozamem*

DYREKTOR
Departamentu Matki i Dziecka
Dagmara Korbaszka